

Дългата история на отпадъците

Васил Симеонов

Трупането на отпадъци е характерно явление за всяка човешка дейност – биологична, битова, индустриална, свързана с цивилизационните процеси. Има много теории, които твърдят, че създаването на модерната култура е резултат от отношението ни към придружаващия битието ни боклук. Като че ли има много истина в тази теза. Уместно е да се говори за връзка между процеса на създаване на отпадъци и важните

В последно време набира скорост една относително нова научна област, известна като „гарбология“ (от англ. *garbage* – отпадък, боклук, смет). Не е ясно защо тя се квалифицира като нова наука. Създаването, складирането и работата с отпадъци с най-различен произход е отдавнашна човешка дейност, предизвикала не един проблем в дългата история на човешката цивилизация.

Боклукчиите на Хамбург, нач. на XVII в.

за всяко време проблеми за здравето, чистата природа, пълноценното използване на ресурси и суровини и т.н. Така че в никакъв случай не трябва да подценяваме гарбологията.

Едва ли една кратка статия може да осветли всички тенденции и проблеми, интересувачи не само гарболозите, но и любителите на историческите аспекти на екологията и опазването на природната среда. Но във всеки

случай е любопитно поне да повдигнем завесата на пренебрегваното досега познание в тази интересна област. Ако не за друго, то поне в името на толкова търсената „екологична справедливост“ – нали искаме на оставим прилично екологично наследство за децата си, а не планини от ненужни отпадъци. Впрочем терминът „планина“ тук не е поетична метафора, а груба реалност, за която свидетелства една забележителност на град Гватемала, наричана „Гватемалската барикада“, истинска планина от боклук.

Винаги ли е било така? Имали ли са предците ни някакво отношение към неизбежните отпадъци от битова и трудова дейност? Само модерният индустриален метаболизъм ли създава досаден и вреден боклук, докато преди векове е било чисто, романтично и идилично?

За да се отговори поне частично на тези въпроси, трябва да се дефинира донякъде понятието „боклук, отпадък“. Има десетки дефиниции, но най-кратка и подходяща изглежда тази, която твърди, че „твърдите отпадъци са материали, за които обществото приема, че не представляват моментна или бъдеща ценност за бита и икономиката“.

Въоръжени с това определение, можем да започнем историческа разходка в света на отпадъците. Има сведения, че градовете на древна Месопотамия са били силно замърсени от „боклук и екскременти“, превръщащи се в бедствие за пренаселените градски квартали. Безплатово построените и нерегулирани селища не предполагали и насочени усилия за събиране и управление на отпадъците. В същото време има доказателства, че селища в Мохенджо – Даро по равнината на р. Инд са пример за наличие на системи за контрол и управление на същия вид отпадъци – канализация, дренажни инсталации, локални сметища.

А как е било през класическия период, какво е отношението към боклука в Атина и Рим? Има доказателства, че шест века преди новата ера в Атина са организирани общински сметища, имало е изрична забрана за изхвърляне на смет на улицата. Въпреки тези окуражителни исторически сигнали

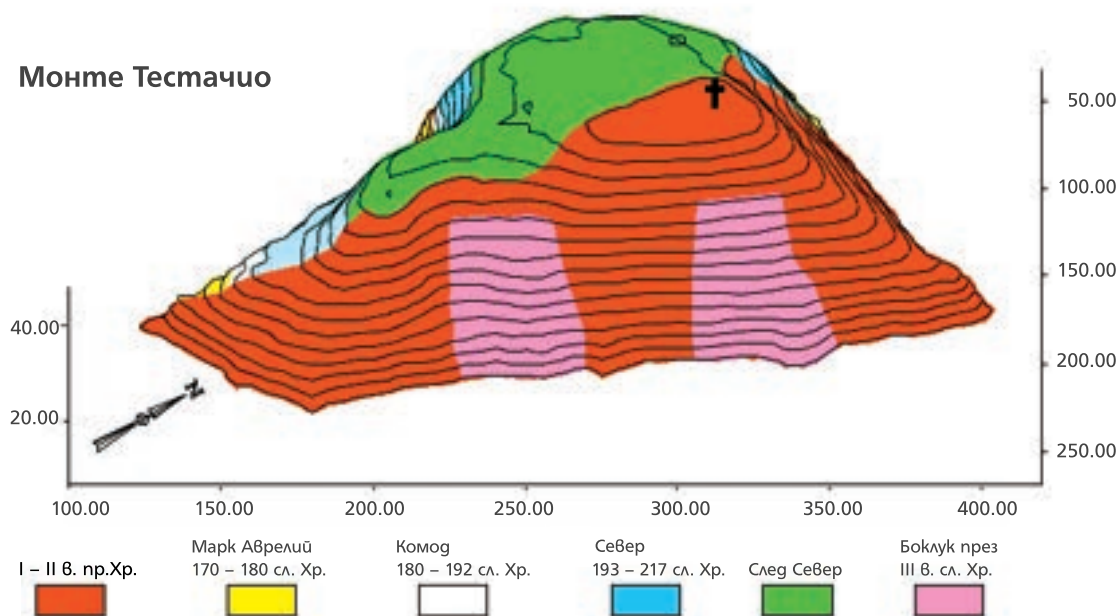

Проф. д-рн Васил Симеонов работи в областта на аналитичната химия на околната среда, хеометрия и екометрия (класифициране, моделиране и интерпретиране на данни от мониторинг на екологични обекти), със специални интереси към темите от история на околната среда (environmental history). Гостуващ лектор в Технически университет – Виена, Университет Аристотел, Солун, Политехнически университет Гданск, Свободен университет Брюксел, Университет Фридрих Шилер, Йена.

„На екскурзия“ по маршрут от боклук в Гватемала

Монте Тестачио

Исторически профил на Монте Тестачио

мнението на гарболозите е, че Атина е била далеч от представата за чист и организиран град. Тогаваашната концепция за чистота не е съответствала на днешната и никои от древните философи не е прекрачвал тезата, че чистотата е не обществен, а личен проблем.

Рим не се различавал кой знае колко от Атина в това отношение. Нещо повече, проблемите са били по-сериозни поради по-големите размери на империята и по-голямата плътност на градското население. Но тъкмо римляните създават хълм, подобен на Гватемалската барикада по размер, но със съвършено различно съдържание.

Днес Монте Тестачио е туристическа атракция в Рим. Той е изграден изцяло от отпадъци – парчета от счупени амфори, с които се е доставял зехтин за метрополията от Северна Африка или Испания. Римските граждани търпеливо са събирали керамичните късове, които не могли да се използват за нещо полезно, в купчина, която постепенно се покрива със зеленина и така се рекултивира цял римски район.

Днес се открива любопитна „обратна връзка“ с историята – анализът на амфорните боклуци може да даде сведения за вноса на зехтин в Рим през различни периоди от епохата на Империята – преди и по времето на Марк Аврелий, после при сина му Комог, после Север и т.н.

Съвременните хора винаги са възприема-

Ноцно гърне на аристократ от Средновековието

Средновековен замък с тоалетна

Селски живот, Питер Брьогел Старши, ср. на XVI в.

ли Ранното средновековие и дори епохата на Ренесанса като „тъмни исторически периоди“. Диви лесове, стогодишни войни, династични спорове – какво остава за цивилизовано отношение към отпадъците.

Въпреки нашия днешен скептицизъм хората от Средновековието не били чужди на идеята за подобрена хигиена и избягване на натрупване на отпадъци. Аристократите си купували изящни нощни гърнета, превръщали са тоалетните помещения на замъците си в представителни стаи с мека мебел. Уви, това съвсем не е било достатъчно, за да се избегнат чумните епидемии. Боклуците продължавали да бъдат сериозен проблем, особено сред обикновеното население. Великият фламандски художник Питер Брьогел Старши ни е оставил знаменити платна за селския бит във Фландрия, в които има детайли, посветени на изхвърлянето на битови отпадъци! Както се вижда, реката е отходното място за селяните и идеята за чиста природа е далеч от реализация.

Но само 50 години по-късно това отношение се променя. Гравърът от Хамбург показва

традиционните за града „шотландски карети“ – така наричали първите боклукчийски коли в града, обслужвани от шотландски военнопленници.

Бързото развитие на индустриализацията и урбанизацията в Северна Америка и Западна Европа през XIX в. доведе до явлениято, наречено „първа индустриална революция“. Тя отправи много предизвикателства към традиционните и остарели възгледи за събиране, обработване, рециклиране и управление на отпадъците. Появяват се организации, фирми, личности, които превръщат „боклучарството“ във важен и доходоносен бизнес.

Работи се с най-нова техника, а се променя и философията на гарболозите – за пръв път се говори за „екологична съвест“ и за „екологични проблеми“, свързани с боклука. Формират се граждански движения и отношението към сметта престава да е личен проблем, като се превръща в обществена задача. Дори политическа, ако искаме да бъдем коректни! По време на Втората световна война гражданите на Германия и Великобритания например са бомбардирани

Първите камиони за събиране на боклук, САЩ, 1928 г.

не само от самолети на противника, но и от политически призови за оползотворяване на отпадъците.

След 50-те години на XX в. модерните технологии и процеси започват да доминират и при събиране, обработване и използване на отпадъци. Създават се депа за боклук, инсталации за изгаряне на отпадни материали, технологии за преработване на вторични суровини, като общините се наемат със задачите по осигуряване на събиране, транспорт и преработка. Трудна задача, на която сме свидетели и ние, хората, живеещи вече в XXI в. Днес управлението на отпадъци е съществен елемент на градското развитие. Стига се дотам, че боклукът се превръща в цел на мафиотски организации (по принципа – „там има много пари“), става политически лозунг (политици обещаваат пречиствателни съоръжения, инсениратори за отпадъци, нови сметища,

ако бъдат избрани в общински или национални събрания), обект на художествена интерпретация и какво ли още не.

За съжаление, проблемът с отпадъците продължава да е сериозно предизвикателство и за хората от XXI в. Миналото столетие донесе най-голямата динамика на промени в цивилизационната история на човечеството – масова урбанизация, свръхнаселение, две световни войни, технологична революция, миграция, тероризъм. Малко или много тази динамика влияе и на събирането и управлението на отпадъците от всякакъв вид. „Гватемалската планина“ е предупреждение, че краят на света няма да е свързан може би с предсказанията на майите, глобалното затопляне или международните военни конфликти, а с баналното потъване в собствените ни продукти на битов и индустриален метаболизъм. ■